

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Пак Інни В'ячеславівни

«Академічна культура українського студентства:

фактори формування та особливості прояву»,

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології

Актуальність проблеми, якій присвячено дисертаційне дослідження І. В. Пак, обумовлена роллю соціального інституту вищої освіти в трансформаційних процесах суспільства, оскільки завдяки своїм функціональним можливостям він є одним із чинників, що впливають на динаміку соціальних трансформацій не лише на світовому рівні, а й в умовах локальних національних культур. Система вищої освіти України також, без сумніву, має потенціал, який є ресурсом для модернізаційного прориву в освітньому просторі нашої держави, що є підставою для наукового аналізу процесів, які відбуваються в межах освітньої системи, та зумовлює увагу дослідників до неї. Розкриття сутнісних характеристик, які визначають стан вищої школи, аналіз її взаємозв'язків із соціокультурним середовищем можливі, насамперед, завдяки розумінню однієї з найважливіших її характеристик, що в предметному полі соціогуманітарного дискурсу відома як «академічна культура».

В умовах модернізації вітчизняної вищої школи академічна культура є не тільки одним із основних чинників цього процесу, а й найбільш важливим індикатором її стану. У сучасному науковому дискурсі кейс досліджень феномену академічної культури є одним із трендів, внаслідок чого актуалізується необхідність соціологічного дослідження академічної культури, в тому числі тому, що, як слушно зазначає авторка дисертаційного дослідження, відсутність системного підходу до аналізу структури цього феномену та уявлення про чинники, під впливом яких формується академічна

культура, ускладнює встановлення особливостей її прояву на теренах нашої країни.

Реалізуючи соціологічний підхід до аналізу академічної культури, авторка ґрунтується на твердженнях про те, що академічна культура є явищем, яке виникає в процесі формування перших європейських університетів; змінюється під впливом трансформаційних процесів у системі вищої освіти; є символічним утворенням і, як система символів, передається від покоління до покоління за допомогою мови; є своєрідною інструментальною реальністю, що містить як функціонально корисні, так і дисфункційні елементи; в певному сенсі є явищем, що має психологічний характер і ґрунтується на індивідуальному досвіді особистості як суб'єкта академічної діяльності та носія академічних практик.

З метою соціологічної інтерпретації феномену академічної культури дисертанткою цілком доречно було використано евристичний потенціал практичної парадигми, а саме – положення про «фоновий» характер і «розкриваючу» природу повсякденних практик. Для інтерпретації академічної культури як набору академічних практик, до яких належать як формальні прояви академічної культури, так і неформальні академічні практики, застосовано аналітичний підхід П. Бурдьє.

Важливим моментом дисертаційної роботи є формулювання авторського визначення академічної культури студентства як сукупності моделей поведінки, що формуються в академічному середовищі в процесі засвоєння ціннісно-нормативної складової освітнього простору, інтеріоризуються його суб'єктами та знаходять прояв у повсякденних академічних практиках.

У другому розділі дисертації І. В. Пак розглядає низку питань, що сприяють більш глибокому розумінню феномену академічної культури. Йдеться, зокрема, про аналіз наукових джерел, пов'язаних з історією формування соціального інституту освіти й зародженням власне академічної культури, яка виникає із появою європейських університетів, що й досі залишаються середовищем «буття» академічної культури. Схарактеризовано

основні етапи становлення університетів та формування студентства як особливої соціальної групи. Акцентовано увагу на тому, що, попри зміни, які відбувалися в системі вищої освіти протягом кількох століть, університети й до сьогодні зберегли основи академічної культури та залишилися провідниками з поширення знань і наукових досягнень у суспільстві.

Дисертантка доходить цілком обґрунтованого висновку, що вивчення академічної культури студентства вимагає особливої уваги, оскільки студенти є не лише об'єктом надання освітніх послуг, а насамперед – важливим елементом академічного простору та носієм академічної культури. Вибір студентства в якості об'єкта дослідження пояснюється й тим, що ця соціальна група є одночасно й носієм академічної культури, її транслятором, активним творцем і реформатором.

Отримані авторкою дані емпіричного дослідження дозволили виділити фактори, які впливають на формування академічної культури українських студентів. Так, йдеться про запровадження системи ЗНО, яка впливає на якість абітурієнтів, а за наявності великої кількості вишів, робить процес вступу до них більш доступним; про низький рівень професійної мотивації, яка зберігається протягом всього періоду навчання у ЗВО; про сприйняття навчання в університеті й абітурієнтами, й студентами виключно як можливості отримання формального статусу; про слабку вмотивованість значної кількості сучасних студентів на отримання знань й домінуюче бажання отримувати стипендію тощо. Негативними наслідками прояву цих тенденцій є небажання студентів працювати в майбутньому за отриманим фахом, втрата викладачами зацікавленості у власній професійній діяльності тощо, що в кінцевому підсумку негативно впливає на репутацію вишу та його випускників.

Цілком справедливо зазначається, що сучасний студент має бути активним учасником навчального процесу, від позиції та особистого внеску якого залежить його власний розвиток та розвиток ЗВО в цілому.

Достоїнством роботи є те, що в ній виділені та детально охарактеризовані фактори, що зумовлюють особливості прояву вітчизняної

академічної культури на макрорівні (соціокультурні особливості, в умовах яких функціонує вища школа України); на мезорівні (академічні традиції в рамках університету, академічна нечесність); на мікрорівні (освітньо-професійна мотивація студентства, колективістські орієнтації в студентських групах).

Заслугою здобувачки є авторське бачення структури академічної культури студентства, яка містить у собі три компоненти. Так, на думку дисертантки, аксіологічний компонент академічної культури формується з ціннісних орієнтацій студентів, успадкованих в період первинної соціалізації в сімейному середовищі, сформованих під час навчання в середній школі та декларованих цінностей, які містяться в нормативних документах. Мотивації суб'єктів академічного простору, що впливають на формування моделей поведінки в рамках академічної культури є змістом мотиваційного компоненту. Діяльнісно-практичний компонент характеризує ступінь реалізації засвоєних цінностей, норм, знань та охоплює повсякденні формальні та неформальні практики.

До здобутків дисертаційної роботи треба віднести основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані дисертанткою, що мають незаперечне практичне значення. Ознайомлення з текстом дисертації та автореферату дає можливість стверджувати, що наукову новизну в них визначено адекватно ступеню реалізації завдань, які були поставлені авторкою дисертаційного дослідження.

Хоча, на наш погляд, робота не має суттєвих недоліків, водночас, як і до будь-якого іншого дослідження, присвяченого недостатньо дослідженій темі, до дисертації І. В. Пак можна висловити окремі зауваження:

1. Не зовсім зрозуміло, чому, спираючись перш за все на практичну парадигму та на підхід П. Бурдьє, авторка концептуально послуговується категорією «суб'єкт», а не «агент», хоча остання, на наш погляд, є більш релевантною для розуміння та концептуального використання практик як структур, з одного боку, а системних логік культурних явищ – з іншого.

2. На с. 76, виділяючи три рівні в структурі академічної культури, авторка не аргументує свого позначення мезорівня академічної культури як корпоративної (а, наприклад, не групової, не організаційної, не інституційної, не системної тощо). Окрім того, на мікрорівні поза схемою залишаються співробітники університету, а також інші учасники освітнього процесу та його забезпечення (адміністрація, запрошені лектори та інші).

3. Не зважаючи на те, що авторка часто зазначає, що сучасна сфера освіти набуває ринкових характеристик, трансформуючись у бік сфери послуг (зокрема, на с. 113 вказує, що «дослідження спрямоване на вивчення академічної культури студентства тому, що студенти, з одного боку, є об'єктом надання освітніх послуг, а з іншого – важливим елементом академічного простору»), вона при цьому уникає дискусії з приводу того, як інтеграція освітніх послуг в академічний простір впливає на власне академічну культуру, наприклад, з точки зору корпоративної культури, а саме взаємодію університетів (як корпорацій) у вітчизняному академічному просторі.

Проте вказані зауваження жодним чином не впливають на загальному високу оцінку дисертаційної роботи й можуть розглядатися як завдання для подальшої роботи над обраною темою.

Беззаперечними є теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи та її апробація на наукових конференціях і в публікаціях, які входять до переліку спеціалізованих видань з соціології. Дисертація виконана на достатньому науковому рівні, є цілісним та завершеним дослідженням, яке демонструє наукову зрілість авторки та її здатність до наукової творчості; зміст автореферату відповідає тексту дисертації.

Підсумовуючи зазначене та враховуючи актуальність теми дисертації, її теоретичне та практичне значення, значимість результатів, отриманих у ході емпіричного соціологічного дослідження, вважаємо, що дисертаційна робота Пак Інни В'ячеславівни «Академічна культура українського студентства: фактори формування та особливості прояву» є самостійним, результативним і завершеним дослідженням, яке повністю відповідає

вимогам щодо кандидатських дисертацій, зокрема пп. 9, 11, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології.

Офіційний опонент:

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри філософії та соціології

Державного закладу

«Луганський національний

університет імені Тараса Шевченка»

К. М. Котеленець

